

Kulturális-közéleti havilap, harminckilencedik évfolyam

2013 március Ról-ról

Révész Sándor: Egy könyv, ami lesz

Majtényi György könyve (Vezércsel. Kádár János mindennapjai. Budapest, 2012, Libri Kiadó–Magyar Nemzeti Levéltár, 212 o.) a megírása után is megírás előtt áll. Fontos könyv lesz. Van még a szerzőnek jó pár évtizede, hogy megírja. Kettő-három tán még nekem is, hogy megérjem. Mindenesetre megvan már az előszó, amihez nincs még meg a könyv.

Ez az előszó a lényegbe vág. Bevezeti a ressentiment-t mint a kádárizmus kulcsfogalmát. Ez itt az igazságtalan sérelmeket elszenvedő, elnyomott kisemberekben ébredő tehetetlen és kiélhetetlen bosszúvágyat jelenti. „Ez az erővel elfojtott ellenállás, a terror utáni állapot, a rezisztencia kényszerű feladása. A hétköznapi emberek ilyenkor – nem lévén sem legyőzhető ellenfél, sem tér a valódi cselekvésre – képtelenné válnak az ellenállásra. A kollektív düh és irigység megnyilvánulása a ressentiment, amely nem ölt látható formát, és amelynek nincs egyértelmű célpontja sem. Az egyének cselekedetei ugyanis szinte kizárólag személyes érdekeket szolgálnak, egymás ellen hatnak és egymást korlátozzák.” A ressentiment társadalmában a többség nem igazán híve, de nem is ellenfele a diktatúrának, hanem „az uralom különböző formáihoz alkalmazkodni képes és mindenkor alkalmazkodó” állampolgár, aki saját közvetlen érdekeit tartja szem előtt. Az ő mindennapi munkájuk, passzív magatartásuk „mivel nem gátolta – segítette e rendszerek kiépülését és fennmaradását”.

Ez sokat ígérő, heurisztikus kiindulópont. Az ambivalenciákat befogadni képes megközelítés nagyon jótékony a mi korunkban, amikor három egyaránt lapos és hamis képzet él a Kádár-kori többségről. Az egyik szerint a biztonságot és a történelmi adottságok engedte optimumot élvező józan nép becsülte meg Kádárt. A másik szerint gerince tört, eltaknyolódott, bendősoviniszta nemzetrom hordta hátán a diktatort. A harmadik szerint az egészséges többség őrizte a megszállások évtizedein át a nemzeti kontinuitást, és természetes érzékkel különítette el magát az idegenlelkű diktatúrától. Egyikkel sem megyünk semmire.

Kádár – Majtényi tézise szerint – úgy építette fel a maga imázsát, hogy őt is a ressentiment emberének lássák. Egynek azok közül, kik igazságtalanul szenvedtek s kik a helyzet foglyai. Miként „mi”, ő sem tehet jobbat és többet, mint amit tesz. „Az első titkár a köztudatban a társadalom emblemikus figurájává vált, az elfojtott forradalom utáni világot jelképező antihőssé, jellegzetes tulajdonságok nélküli emberré, akit éppen az átlagemberekhez való hasonlóság, az arctalanság, az egyszerűség jellemezte.”

Nagyon hasonlít ehhez, ahogy Rainer M. János a kádárizmust értelmező tanulmánykötetében (Bevezetés a kádárizmusba, 1956-os Intézet–L'Harmattan Kiadó, 2011) a Kádár-imázst leírja – és mégis egészen más. Rainer szerint is az volt a Kádár-imázs lényege, hogy ez az ember „olyan, mint mi”. Kádárnak a hivatalosság alatti kommunikációban felépülő képe „az antihős toposzaiból építkezett, és hangsúlyozottan hétköznapi embert ábrázolt, a korszak átlagemberének arctalanságát és történetnélküliségét fejezte ki.”

A különbség az, hogy amiben Rainer Kádár egyediségét látja, abban Majtényi az egyéniség hiányát. Egy lábjegyzetben ugyan tisztázza, hogy Kádár a valóságban nem volt „tulajdonságok nélküli” ember, ám mégis úgy kezeli. Az alkalmazkodó-, a hasonlóképességét domborítja ki az egyensúlyozó képessége helyett. Rainer azt hangsúlyozza, hogy Kádár volt a szovjet blokkban a vezetők közül az egyetlen „kultusz nélküli ember”. A kivétel. Ez az ő személyiségéből következett, nem történelmi adottságokból. Csak rá jellemző választás volt, nem („fölismert”) szükségszerűség. Ami viszont Rainernél kultusznélküliség, az Majtényinél kultusz. Amiben csupán a („fölismert”) szükségszerűség fejeződik ki. „Ulrich történetéhez hasonlóan a »tulajdonságok nélküliség« Kádár János esetében is a társadalmi helyzet és a lehetőségek felismeréséből következett” – olvassuk Majtényi fent említett lábjegyzetében.

Majtényi, miután Kádár mindennapjairól rengeteg aprólékos információt beszerez és feldolgoz, könyve utolsó lapjára ezt írja „Nem tudjuk, milyen volt valójában. Lehet, hogy a korábbi, ötvenes évekbeli szerep is tudatos vállalás volt csupán. Amikor Rákosi Mátyás és környezete magatartását követte, akkor is alkalmazkodott valaki(k)hez. Korábbi, fiatalkori énjét a forrásokból alig ismerjük, és lehet, hogy álca volt az is, ahogyan akkor viselkedett. Elvégre minden embernek csak felvett szerepei vannak, mintákat követ; és személyisége alig különböztethető meg a szerepeitől. ...a nyomozásból nem tudható meg semmi több, mint ami amúgy is, csak más oldalról.” A szerző úgy zárja könyvét, mintha az egésznek nem lett volna értelme, mert úgy sincs személyiség, csak szerep.

Huszár Tibor kétkötetes életrajzában Kádár történetének drámaiságát hangsúlyozza. Kádár élete szerinte „drámák sorozata”.

Lehet, hogy Huszár túldramatizálja, de Majtényi mindenestre aluldramatizálja Kádár életét. Nem veszi kellő súllyal tekintetbe az előzmények drámaiságát. A Kádár-kori Kádár és a Kádár-kori Magyarország mindennapjainak megállapodott stabilitása a megelőző tragikus és viharos évtizedek kontrasztja volt. Nem természetes állapot, nem adottság, hanem fejlemény! Valaminő teljesítmény, amihez Kádár személyiségének köze volt.

Majtényi szembesíti Kádár imázsát a valósággal, és felméri a kettő közötti távolságot.

Kádár, a puritán.

A szerénynek ható Cserje utcai ház tipikus Rákosi-kori zsákmány, Kádár aktív, személyes részvételével elzsarolva a menekülésre kényszerülő tulajdonostól; kivételes adottságokkal bíró épület, mely kivételes elszigeteltségben áll; a szomszédos telkek megszerzésével Kádár hatalmas kertet kerített köré; Kádár eredetileg medencét is ásatott az udvarára, amit imázsváltása idején, 1957-ben temettetett be; a ház értékes bútorzata jelentős részben a központi káderellátó raktárból való, 1957-ben, amikor a házat visszakapták, 120 ezer akkori forintért, vagyis irdatlan összegért rendeltek bele bútort a központi pártraktárból; az udvaron tartott tyúkokról a kormányórság gondoskodott; a kutyáknak a káderdülőn központilag szállították a kutyakaját; a kertet az Óbudai Téesz gondozta; a házban hatalmas értékek halmozódtak föl: drága bútorok, értékes eszcadjg, a falakon még értékesebb, jelentős részben ajándékba kapott festmények; a tévét se néző Kádárnak sok-sok drága elektromos szórakoztató gépezet állt a rendelkezésére stb.

Kádár úri szabónál varrat, a felesége Rotschild Kláránál; „nem volt még egy házaspár a korban, amelyik hivatalosan” annyit „kereshetett volna”, mint ők.

Kádár személyesen és aprólékosan gondoskodott róla, hogy a kényelmét megfelelőképp szolgáló kormányvonat készüljön, külön kívánságára két kijáráttal rendelkező kártyaszobával.

Személyesen kezdeményezte a legfelsőbb vezetők exkluzív vadásztársaságának a megalakítását, kézben tartotta annak ügyeit, elkülönült, legfelsőbb társasági színhellyé tette a vadászatot, a fölvetel a befogadás, a kizárás a deklasszálás jelentését hordozta; a vadászati tilalmak betartása vagy áthágása tekintetében Kádár döntött, hol így, hol úgy; meglövétték vele a domesztikált Guszti dámszarvast, hogy készséges értékelők által túlértékelve a Guszti trófeája legyen a világbajnok, s aztán Kádár életében már nem is mertek senkivel nagyobbat lövetni.

Bizony „az első titkár nem mindig utasította el a személyét övező kultuszt, hódolatot”, mert, lám, a pártközpontban lévő hatalmas Bernáth Aurél-szekkón is szerepel, amint épp sakkozik, s fejének árnyéka a falon mintha glóriának látszana. „Az első titkár többször jelét adta annak, hogy csak bizonyos (ideológiai, nyelvi) keretek között hajlandó szembefordulni a személyi kultusznak nevezett jelenséggel, vagyis az első számú vezető egyeduralmával. Személyes hatalmának megkérdőjelezését ugyanis ő sem szerette – a legkevésbé sem. Jellemző példa, hogy amikor Kállai Gyula egyszer a személyi kultusz kapcsán szóvá tette a kormánytagok protokoll szerinti ültetésének feleslegességét, Kádár... letorkolta: »Mutass nekem olyan Pravdát, ahol hosszú névsor van, és ábécében vannak felsorolva a megjelentek.»

Kádár, az egyszerű munkás.

Ez is hamis imázselem, mert hiszen elitszakmája volt neki, nehéz fizikai munkát soha nem végzett, nagyüzemben nem dolgozott, csak azért tartozott a vasasokhoz, mert az írógépszereelőket oda sorolták; tudatosan művelődött, olvasott, képezte magát, még hadi akadémián is szerzett estin oklevelet; Angyalföldhöz sem munkásként, hanem pártkádereként volt köze.

Kádár, a fáradhatatlan robotos.

Nem volt az országban még egy hivatalnok, aki megengedhette volna magának, hogy tíz órára járjon be dolgozni, mint ő, s ahogy telt az idő, egyre kevesebb időt tölt a munkahelyén. A mellékletben pontos kimutatást kapunk arról, hogy melyik évben mikor és mennyi szabadságot vett ki az első titkár. Sokat. Többet, mint amennyi hivatalosan lehetett neki. A hetvenes években másfél-két hónapot, a nyolcvanas években kettőt-hármat töltött pihenéssel. Üdült minden évszakban, sok időt áldozott kedvteléseire, vadászatra, sakkra, kártyára, meccslátogatásra, olvasásra.

Mindebből Majtényi számára az következik, hogy mindaz a pozitívum, amit Rákosival összevetve Kádárhoz kapcsolnak, lényegében merő látszat. A Rákosi-korszakkal „a látszat ellenére mégis szembeszökő a folytonosság. Valójában, ami kultusznélküliségnek tűnik, éppen az adta a közösen megteremtett kultusz lényegét. (...) Ebben a kultuszban szinte minden magától értetődőnek számított (az első titkár szerényen él, különbözik a szovjet vezetőktől és elődeitől stb.). Semmilyen racionális érvelés nem támasztotta alá ugyan ennek igazságát, de nem is volt rá igény.” Kádár „a szerénység álarca mögött lényegében bármit megtehetett, olyat is, amit még narcisztikus elődje sem”.

Nos, amilyen sokat segít a könyvben földolgozott anyag abban, hogy Kádár életét reálisabban lássuk, és azzal kapcsolatos számos közkeletű képzettől és legendától elbúcsúzzunk, olyan keveset segít a szerző értelmezése abban, hogy Kádárt reálisabban értékeljük. Arra, hogy ilyen

radikálisan cáfoljuk azt a meglehetősen általános köztapasztalatot, hogy a Rákosi-korszak és a Kádár-korszak között, Rákosi Mátyás és Kádár János uralma között minőségi különbség volt, ennek a könyvnek a tárgyi anyaga nem alkalmas. Már azért sem, mert jobbra Kádár személyes életére korlátozódik, egy politikai vezető értékelésében pedig mégiscsak a vezetése alatt álló ország helyzetének alakulása az elsődleges szempont, ez viszont a könyvnek nem tárgya.

De térjünk vissza a fent említett köztapasztalathoz. Mert az kétségkívül veszélyes. Az egész rendszerváltás utáni világunkat meghatározó és megrontó, széles körű Kádár-nosztalgia épül rá. A Rákosi és Kádár közötti minőségi különbség gyakran rendszer szintű különbségként értelmeződik, ami igen kártékony és nehezen elhárítható félreértés. Nagyon is érthető okokból esett tehát át Majtényi a ló túlsó oldalára, de mégiscsak átesett.

Nem vette ugyanis tekintetbe azt a három ellentétpárt, ami a Rákosi-korszakot és a Kádár-korszakot leginkább megkülönbözteti. A Rákosi-korszak a pártállamiság klerikális–aszketikus–militáris pólusát, a Kádár-korszak pedig a szekuláris–fogyasztói–pacifista pólusát képviselte. A rendszer és a kor korlátain belül. A hidegháború fagyának enyhülése, a harmadik világháború lehetőségének eltávolodása szükséges, de nem elégséges feltétele volt ennek a pólusváltásnak. Ha megnézzük, hogy Berlintől Pekingig, Tiranától Phenjanig hol, mikor és mennyire ment végbe ez a pólusváltás, akkor látunk olyan különbségeket, amelyeket részben (!) a vezetők személyiségének tulajdoníthatunk.

Ha megnézzük a fenti összefoglalást arról, hogy a „Kádár-kultusz” egyes elemeit mi cáfolja, akkor felemás érzésünk támad. A cáfolatok tényeken (mégpedig érdekes és kevésbé ismert tényeken) alapulnak, de van bennük valami erőltettség. A hol többé, hol kevésbé releváns tények valóban cáfolnak valamit, de nem annyit, amennyit a szerző cáfolni kíván velük. Sokkal többre jutunk, ha ezeket a tényeket a pártállam pólusait jellemző ellentétpárookra illesztjük rá.

A kultusz fogalmát a szekularizáció kitágította. Eredetileg az emberfeletti világhoz kötődött, de ma már világi dolgok és személyek emberi léptékű „kultiválását”, mi több, az egyszerű divatot is kultusznak nevezik. A szó szűkebb értelméhez képest Rainer joggal nevezi Kádárt kultusz nélküli embernek, a szó tágabb értelmében pedig Majtényi joggal beszélhet Kádár-kultuszról, de a lényeg az, hogy Kádárhoz nem kötődött hozzá az emberfeletti mítosza.

A sztálini típusú személyi kultusz magja az, hogy egy földi személy kvázi isteni jelleget ölt. Emberfeletti, a halandók által beláthatatlan erőt, bölcsességet, képességet, kapacitást, univerzális kompetenciát tulajdonítanak neki, tökéletesnek, ennek megfelelően tévedhetetlennek tételezik őt, kinek útjai kifürkészhetetlenek lehetnek, de tévutak nem. S nem lehettek azok a múltban sem. Az ilyen személy eszkatologikus orientációs pont, az emberiség üdvének végcélját testesíti meg. Ennek megfelelően az isten(ek) tiszteletének mintái szerint tisztelik őt, így jelenítik meg a köztérben a képmását, így adnak neki mindenféle emberi léptéket demonstratív módon meghaladó teret a nyilvánosságban, így emelik üdvözlésének mértékét minden emberi üdvözlés mértéke fölé, így oktatják a tanításait hittanszerűen, és így kérik azokat számon gyerekektől és felnőttektől.

Sztálin alatt a rezidens pártvezérek kultusza nem lehetett más jellegű (csak más mértékű), mint magáé Sztáliné. Sztálin után viszont elágaztak az utak a szovjet blokkon belül is. Romániában a rendszerváltásig megmaradt a klerikális jellegű személyi kultusz, nálunk nem. Amit Majtényi a Kádár-imázs hamisságáról ír, az éppen azt jelenti, hogy Kádár még inkább el akarta távolítani magát a klerikális kultuszt megtestesítő Rákosi imázsától, mint amennyire ezt a totalitárius

rendszer logikája, a saját érdekei és emberi gyengéi engedték. Az a hazugság, hogy az első titkár olyan ember, mint a többi, éppen ellentétes célzatú azzal a hazugsággal, hogy az első titkár földi ésszel fölfoghatatlan mértékben emelkedik ki az emberek milliói közül.

Az isteni jellegű vezető, az üdvtan, az eszkatologikus cél: a kommunizmus, az érte folytatott, az ellenségei ellen folytatott globális, totális és szükségszerű küzdelem, a közeledő apokalipszis, a gyarló, a földi szempontok alárendelése: a militarizmus, a fanatizmus, az aszkézis – mindez összetartozik. Egymásból következik, és együtt enyészik el! Természetesen felemás módon enyészik el, a rendszer által korlátozva, annak sajátosságaival súrlódva, ütközve.

Hol, mikor, mennyire, milyen egyensúlytalanságokkal ment végbe ez a folyamat? Milyen történeti, gazdasági, földrajzi és személyi tényezők határozták ezt meg? Ezek lennének az összehasonlító kommunizmus-történet alapkérdései, és ezen a kereten belül lehetne Kádár és a Kádár-korszak sajátosságait meghatározni.

Egy sajátosságot biztosan rögzíthetünk, mert sok-sok dokumentum és politikai lépés támasztja alá. Nem mondhatjuk, hogy Kádár biztosította a legmagasabb életszínvonalat a kommunista világon belül, de azt igen, hogy az életszínvonal Kádár számára volt a legfontosabb szempont. Az „életszínvonal-politika” az ő védjegye volt.

Azzal, hogy az eszkatologikus célmeghatározás (a kommunizmus perspektívája) kiesett a belátható jövőből, a forradalmi kormányzás állagőrző kormányzássá alakult át, a status quo fenntartása és ápolása lett a feladata. Ettől a kormányzást minősítő és legitimáló szempontok hierarchiája is átalakult, és annak csúcsára került az állampolgárok jóléte és elégedettsége a status quón belül. Ez pedig merőben antiforradalmi, polgári szempont. Ugyanaz a polgári szempont, amellyel a kapitalista status quót őrző, szabad választásoknak kitett polgári kormányokat is mérik. Ezt a következtetést Kádár vonta le a legtudatosabban. Ettől hagyott maga után olyan erős jóléti emlékezetet, ezzel adósította el az országot, ezzel határozta meg azt az örökséget, melynek következményei a rendszerváltás utáni világot olyan súlyosan kompromittálták, ezzel erősítette meg a jóléti demagógia hagyományát, ami a jelenünket oly tragikusan terheli, és persze ezzel hajtott előre a polgárosodás folyamatát is. Ezzel a bonyolult örökséggel nem lehet úgy szembenézni, hogy a Kádár-kort rákosistábbra és kegyetlenebbre rajzoljuk, mint amilyen volt, hanem csak úgy, ha a fenntarthatatlanságát, a strukturális anómiáját tárjuk fel.

A fentiek fényében kicsit másképp fogjuk látni mindazt, amit Majtényi Kádár életkörülményeiről feltárt.

A Cserje utcai házban nem volt szinte semmi, ami a rendszer ideológiájára utalt volna. Amilyen sok szépirodalmat, olyan kevés világnézeti (ideológiai) művet olvasott az első titkár. Ez megfelelt annak, hogy az eszkatologikus célképpzettel együtt a hozzá vezető ideológia részben érdektelenné, részben pedig veszélyessé vált, hiszen a nem forradalmi cselekvést delegitimálta a forradalmi ideológia, a nem forradalmi célok pedig delegitimálták a forradalmi célokból levezetett diktatúrát. A hatalom legitimítását csak az ideológia lefagyasztása, Radnóti Sándor kedvelt fogalmával élve: muzealizálása biztosíthatta.

Kádár személyes jólétének mértéke úgyszintén megfelel a Kádár-korszak sajátosságainak. Hiányzik belőle az emberfelettség és az aszkézis dimenziója is. Ez a kettő sajátos módon összekapcsolódott a Rákosi-korszakban. A legelső vezető és vezetőtársai élettere elszakadt a polgári (emberi) dimenzióktól. Küldetésük jelentősége és felelőssége elkülönült világba emelte őket, ahol munkálkodásukhoz minden tárgyi feltételnek rendelkezésre kellett állnia. Folyvást fenyegetett biztonságuk megkövetelte a külvilágtól való elszigeteltséget. Az őket körülvevő

különleges, halandók számára elérhetetlen tárgyi környezetet ezek a vezetők nem élvezik, hanem pozíciójuk súlyával együtt elviselik. Az exkluzív környezetben éjjel-nappal, fáradságot nem kímélve üdvösségünkért munkálkodnak. Aszkézis a fényűzésben: ez a képzet a főpapi rend ünnepnapjára hajaz.

A két korszak két szimbolikus pólusa a Bástya elvtárs számára lefoglalt medence a Sportuszodában és Aczél György Balzac utcai lakásának címe és telefonszáma a telefonkönyvben.

Majtényi zárójelben jegyzi meg, hogy Kádár „jelképesen szakított korábbi életével” 1957-ben, amikor betemettette a Rákosi belügyminisztereként rendelt medencét a kertben. Ezzel a jelképes lépéssel a szekuláris, polgári jólét felső határát szabta meg a maga számára. Amikor pedig Kádár egyre kényelmesebben él, egyre inkább kihasználja a lehetőségeit pihenésre, szórakozásra, passziói művelésére, azt a fogyasztói attitűdöt követi, amit ő legitímált.

A szegényes élettől, a hagyományos életformák és munkaformák kényelmetlenségeitől milliók távolodtak el Kádár fénykorában. A gyarapodás, az életformaváltás milliók élménye volt a hatvanas-hetvenes években. A szekularizációból következett a fogyasztói attitűd rehabilitálása. Jól élni nem bűn, jól élni jó: Kádár politikai sikerélménye ehhez a szemléletváltáshoz kapcsolódott. Mindazt, amit Majtényi Kádár életviszonyainak alakulásáról ír, felfoghatjuk úgy, hogy Kádár ezt a trendet követte a maga életében is. A kisemberek kispolgárosodásának folyamatát transzponálta föl a maga „alaphangjára”.

A harmadik ellentéppárral – militarizmus–pacifizmus – visszajutunk a ressentiment fogalmához. Már említettem, hogy Majtényi könyvében a Kádár-korszak előtti múlt nem kapja meg azt a szerepet, amit kontrasztként és magyarázó tényezőként meg kellene kapnia. Mindaz, amit Kádár a róla elnevezett korszak előtt átélt, csak annyiban említődik, amennyiben az egyszerű munkás mivolt cáfolatához kell, s amennyiben a Cserje utcai ház történetéhez hozzátartozik. Elsikkad az a tény, hogy Kádár akkor is jó mélyről jött, akkor is jól átélhette a társadalom alsó rétegeinek nyomorát, megaláztatásait, ha nem dolgozott nagyüzemi munkásként. Általában véve is elsikkadnak Kádár négy évtizedének drámái, mindaz, amitől az igazságtalan sérelmeket elszenvedő, elnyomott kisemberekben ébredő tehetetlen és kiélhetetlen bosszúvágy, a ressentiment benne is meggyökeresedhetett. Ettől persze még csalárd Kádár imázsának az az eleme, hogy ő is csupán egy a ressentiment emberei közül, kik igazságtalanul szenvedtek s a helyzet foglyai. Csalárd, de csak félig. Csalárd, mert a helyzet egyszerű foglyaihoz képest ő mégis valamelyest a helyzet ura és legnagyobb hatalmú magyarországi alakítója (is) volt, és a bosszúvágya kiélésére szintén voltak bizonyos lehetőségei. Viszont: az igazságtalan szenvedés élettélményéből ő is bőséggel részesült. És a ressentiment tekintetében nemcsak Kádár, hanem az egész társadalom tekintetében számít az életút egésze, és nem csak az 56 előtti évtized. Ezért aztán a ressentiment többértelmű, többfelé irányul, és bizonyos vonatkozásai éppenséggel erősítik az érzelmi kötődést egy antifasiszta, antihorthysta, antikapitalista diktatúrához. A ressentiment fogalma tökéletesen alkalmas rá, hogy megragadja azt a lebegő, ambivalens viszonyt, amellyel az emberek többsége a Kádár-korban a rendszerhez viszonyult.

Az utószóban Majtényi el is mondja, miért kellett volna az előzményeknek, a „mihez képestnek” nagyobb teret adnia: „A biztonságérzet ára az volt szerinte [ti. György Péter szerint – R. S.], hogy a társadalom elfeledje az előzményeket, a vészidőszakot, a Rákosi-rendszert és a forradalmat is. Ezzel szemben azt gondolom, hogy éppen a korábbi események (és az ezekből következő egyéni félelmek és belátások) voltak azok a »személyes« tapasztalatok, amelyek a hétköznapi embereket minduntalan alkalmazkodásra, kompromisszumokra, kollaborációra készítették. (...) A látszólagos kollektív amnézia, vagyis a hamis nyilvánosság háttérében

nagyon is eleven személyes tapasztalatok, emlékek állnak.” Ez így van. Csakhogy a látszólagos kollektív amnézia a Kádár-korszak konszolidációja után már nem egy militarizált társadalom kaszárnyafegyelméből, hanem a békés opportunizmus lehetőségéből következett. És ez hatalmas különbség. Hosszú idő után először nyílt meg a lehetősége annak, hogy hallgatással és oportunizmussal bárki bevásárolja magát a békébe! Ez a lehetőség nem a szólásszabadság pozitív lehetőségével állt szemben, hanem az ártatlan, az oportunizmussal és hallgatással sem elkerülhető szenvedés negatív lehetőségével. A mélyebb tehetetlenségével, amikor a hallgatás és az opportunizmus ugyanúgy létfeltétel volt, csak nem garantált semmit, nem oldott föl a félelem alól. A ressentiment igaz volt abban a tekintetben, hogy a rendszerrel szemben az emberek továbbra is tehetetlenek voltak és a forradalom leverése után még inkább tehetetlennek érezték magukat. Ám visszakapták a békés behódolás lehetőségét. Békében élő rabok legyünk vagy félelemben élő szabadok – ez volt a kérdés, és lehetett választani! S a választás megint csak nem elszigetelt választás volt. A hazug béke választásával együtt járt a nem hadi-, hanem békegazdaság, a nem kaszárnyatársadalom, hanem a fogyasztói társadalom választása is.

A ressentiment azért olyan termékeny fogalom, azért kell Majtényinak nagyon megköszönnünk, hogy bevezette, mert sokkal árnyaltabb, összetettebb elemzésre ad lehetőséget, mint amit ebben a könyvében találtunk.

Tetszik

Legyél az első az ismerőseid közül, akinek ez tetszik.

Kapcsolódó írások:

1. **Révész Sándor: Két úr között az úr** Már nem nevezhetünk fiatalnak senkit, aki nagykorú állampolgárként élte meg...
2. **Révész Sándor: Hátulnézet** Az élet teljességét átfogó modern diktatúrákban az irodalom úgy van,...
3. **Révész Sándor: A kapitalizmus állásáról... (Kornai János új könyvéről)** Így ír nekünk a kapitalizmusról Kornai János a Gondolatok a...
4. **Révész Sándor: „Nincsen nekem szavam azt kimagyarázni” (Ablonczy Balázs könyvéről)** Összeforrt, ami összeegyeztethetetlen! Az otthonhoz, a szülőföldhöz való ragaszkodás és...
5. **Révész Sándor: Demokratikus ellenzék: a hűlt hely** Minden politikai kultusz a demokrácia ellensége. A demokrácia minden politikai...

Cimkék: **Révész Sándor**